

Omyly študentov ako výzva pre učiteľa konzekutívneho tlmočenia

Jana Michalčíková, Filozofická fakulta PU, janamichal@unipo.sk

Kľúčové slová: tlmočenie, učiteľ, chyba, nedostatok, proces tlmočenia.

Palabras claves: interpretación, profesor, error, falta, proceso de la interpretación.

Pri analyzovaní tejto témy si musíme uvedomiť, že predmet Tlmočnícky seminár, na ktorom sa zakladá ktorákoľvek z myšlienok uvedených v tomto článku nie je len predmetom, kde sa študent učí tlmočiť. Do veľkej miery ide o predmet, na ktorom študent rozširuje svoje poznatky z konkrétneho jazyka. Pritom sa pripájame k názoru A. Koželovej, ktorá vo svojej štúdií hovorí, že aj "napriek toľkej pozornosti venovanej výučbe cudzieho i rodného jazyka, výsledok nie je vždy uspokojivý." (Koželová, 2010, 174). Proces učenia sa cudzieho jazyka je pre študenta cestou plnou prekážok, ktoré musí prekonať, aby sa dostal do vytúženého cieľa. V mnohých prípadoch je týmto cieľom len absolvovanie predmetu, bez hlbšieho zamyslenia sa nad tým, že jazyk je potrebné učiť sa preto, aby sa s ním absolvent mohol neskôr úspešne uplatniť na trhu práce (čo považujeme za základnú motiváciu našich poslucháčov).

Úlohou učiteľa pritom je uľahčiť poslucháčovi cestu zblížovania sa s cudzím jazykom a atraktívnym spôsobom prezentovať konkrétny proces výučby, ktorý sám o sebe je istým spôsobom tréňovaním sebadisciplíny a sebaaprekonávania sa každého jednotlivca. Úspešne absolvovaný proces výučby cudzieho jazyka rozumie schopnosť študenta ovládať jazyk nielen na jednoduchej komunikačnej úrovni, ale aj schopnosť cítiť konkrétne gramatické, lexikálne či kulturologické ňuansy. Učenie sa tlmočiť z cudzieho jazyka do jazyka materinského považujeme za dosť náročný level výučby, ktorý by mali absolvovať len študenti, ktorí dosahujú vysoký stupeň ovládania reči tak v písomnej ako aj ústnej forme (min. úroveň B2).

Práve tak ako sa študenti stretávajú s mnohými problémami a často sa sami seba pýtajú, prečo to alebo ono im ide tak ťažko, tak aj učitelia si veľakrát kladú otázku typu: Prečo študenti stále dookola opakujú tú istú chybu? Problematika robenia chýb zo strany študentov pri učení sa jazyka je jednou z najčastejšie sa opakujúcich tém, pričom pohľad na chyby ako také sa v poslednom čase zmenil. Zatiaľ čo pred rokmi sme boli zvyknutí vidieť chybu len ako niečo negatívne, dnes sa chyba môže vnímať nielen ako nedostatok, ale aj ako faktor slúžiaci na zlepšovanie sa (Ménendez, 2008). Domnievame sa, že chybám, ktorých sa študenti dopúšťajú, by sa mala venovať pozornosť aj na hodinách tlmočenia. Oprava chýb je jednou z najdôležitejších úloh učiteľa počas procesu výučby. Učiteľ by sa mal dostatočne sústrediť na jednotlivé chyby, ktorých sa dopúšťa každý jednotlivec, charakterizovať ich, zovšeobecniť, kategorizovať a navrhnúť riešenie na ich elimináciu. Tak, ako existujú často sa opakujúce rovnaké chyby pri učení sa jazyka v písomnej podobe, tak sú prítomné aj pri ústnom prevedení. V jednej z predchádzajúcich štúdií sme spomenuli niektoré konkrétne problémy, ktoré sme evidovali počas semestra.

Pritom by bolo zaujímavé vedieť, ako sa cítia študenti vo chvíli, keď im nejakú chybu vyčítame. Doba, kedy učiteľ bol jediným sudcom správnosti či nesprávosti nejakej výpovede, je však nenávratne preč. Dnes vieme, že komunikatívny prístup, kde žiak je učiteľovým kolegom, je omnoho efektívnejší, čo sa týka nadobúdania poznatkov. O to viac by to malo platiť na takom flexibilnom predmete, akým je Tlmočnícky seminár, kedy študent musí dokázať nielen svoju odbornú zdatnosť v danom jazyku vo všetkých aspektoch, ale aj istú dávku psychickej výdrže. Aby sa dosiahol maximálny úžitok počas výučby, atmosféra v aule nesmie byť napätá a študent musí mať pocit, že je pre učiteľa rovnocenným partnerom. Zároveň však učiteľ musí byť schopný študentov zaujať nielen úrovňou pripravených cvičení, ale aj ich variabilitou a aktuálnosťou. Úloha učiteľa tlmočenia pri tom nie je ľahká, pretože musí byť schopný pružne reagovať počas celej doby

vyučovania na rôzne vzniknuté situácie. Učiteľ tlmočenia by mal byť človekom na pravom mieste nielen ako odborník, ale aj z ľudského hľadiska, pretože momenty tlmočenia si často vyžadujú maximálne psychické nasadenie, stres a z neho vyplývajúci nepokoj.

Pedagóg je významnou postavou najmä pre deti, avšak nemenej dôležitú rolu hrá pre poslucháčov spomínaného predmetu. Určite mnohí z nás zažili situáciu, kedy za odvedenú prácu boli učiteľom pochválení, ale zrejme sme sa stretli aj s chvíľami, kedy z učiteľových úst vychádzali viac výčitky, než chvály. Je evidentné, že si teraz už nespomíname na konkrétne chyby, ktoré nám učiteľ vytkol, ale zaiste v našej pamäti zostal ten nepríjemný dojem spojený s onou chvíľou a pocit nespokojnosti práve kvôli kritike z úst učiteľa.

Poslucháči vysokých škôl sú dospelí ľudia a my ako učiteľia musíme priznať, že vo väčšine prípadov netušíme aké psychické vlastnosti každý z nich má. Rovnako nevieme, akým spôsobom bude študent reagovať v záťažovej situácii. Môžeme sa len domnievať. V momente vyslovenia kritiky by sme však mali byť nadovšetko citliví.

Ako vieme, pre vykonávanie tlmočnickej praxe adept potrebuje viac, než len dokonale ovládať východiskový a cieľový jazyk a práve istá dávka extralingválnych vlastností je nevyhnutná počas ústneho prevodu textu z jazyka B do jazyka A a naopak. Ako učiteľka tlmočenia som sa stretla s rôznymi situáciami, ktoré boli vyvolané stresom. Či už išlo o najbežnejšie "zablokovanie sa" študenta v momente výpovede, kedy jednoducho nebol schopný ďalej tlmočiť, prípadne reakciu spojenú so spontánnym smiechom či plačom a pod. Aj v takýchto momentoch musí byť pedagóg schopný zachovať chladnú hlavu a hlavne pomôcť študentovi dostať sa z patovej situácie.

Nelson J. Méndez vo svojej štúdií uvádza zaujímavú Corderovu myšlienku, že je potrebné rozlišovať medzi chybami a nedostatkami. Podľa neho za nedostatky môžeme považovať také problémy študenta, ktoré pramenia z nedostatočne zvládnutých lingvistických zručností a ktoré z dôvodov ako napríklad momentálne zlyhanie pamäte, fyzická únava, úzkosť či stres spôsobujú indispozíciu študenta. Ide teda o omyly, ktorých by sa študent za zvyčajných priaznivých okolností nedopustil (Corder, IN: Méndez, J., str. 17). S takouto chybou sme sa stretli napríklad pri tlmočení dialógu José Luisa Rodriguéza Zapatera s členom publika počas relácie „Tengo una pregunta para usted, Señor Presidente“ (www.rtve.es). V odpovedi na jednu z otázok člena publika premiér Zapatero na chvíľu „zaváhal“ či danej osobe tykať alebo vykať, pričom povedal: „... *Muy bien, muchísimas gracias por tu, por su pregunta...*“ („Výborne, ďakujem pekne za tvoju, za vašu otázku...“). Študent tlmočil túto vetu doslovne, pričom zvýraznil, že dotyčnému sa najprv tykalo a potom sa prešlo k vykaniu. V španielčine bolo tykanie v danej situácii prirodzené, pretože človek, ktorý premiérovi položil otázku bol mladým mužom (cca 25 rokov). Premiér mladíkovi tykal, pričom očakával rovnako tykanie zo strany muža, (ktorý sa však naďalej držal vykania). Táto skutočnosť by bola v našich podmienkach prípustná len v prípade, keby sa emisor s destinátorom osobne poznali a tykali si. Inak by takáto prepriata familiárnosť mohla pôsobiť ako vyjadrenie nedostatku rešpektu, až arogantnosti zo strany premiéra voči konkrétnej osobe v cieľovom jazyku, pričom originálny diskurz podtón arogantnosti nemal.

Najčastejšie sa opakujúcou nesystematickou chybou pri tlmočení podľa nášho názoru je používanie častíc (takže, čiže, nuž, no, atď.) v inchoatívnom stupni tlmočenia, pomocou ktorých študenti zdôrazňujú svoju snahu začať vlastný prejav. Pri konzekutívnom tlmočení používajú študenti tieto parazitné elementy aj v snahe o získanie väčšej časovej rezervy na premyslenie a učesanie myšlienok.

Corder hovorí o tomto druhu chýb aj ako o „nesystematickej chybe“ (Corder, IN: Méndez, J., str. 17).

Naproti tomu stoja podľa autora chyby systematické, ktorých sa študent dopúšťa kvôli neznalosti konkrétneho fenoménu. V prípade španielskeho jazyka patria do tejto skupiny napr. chyby pri používaní konjunktívu a pod. (Corder, IN: Méndez, J., str. 17).

Keby sme mali termín "systematická chyba" aplikovať do oblasti praxe tlmočenia,

1 Tengo una pregunta para Usted, Señor Presidente – Čo vy na to, pán premiér? (preklad J. M.)

spomenuli by sme ako jednoznačný príklad systematickej chyby nezvládnutý terminologický aparát, čo sa týka skratiek. Napríklad SIDA (Síndrome de inmunodeficiencia adquirida – AIDS), PP (Partido Popular, Ľudová strana), PSOE (Partido Socialista obrero español, Socialistická robotnícka strana Španielska) a pod.

Domnievame sa, že jedným z najdôležitejších lingvistických aspektov jazyka je jeho frazeologická stránka, pretože práve vďaka nej sa prejavuje na jednej strane bohatosť reči, na druhej strane odborná vyspelosť a estetická zručnosť tlmočníka. Zároveň však ide o oblasť, v ktorej môže vzniknúť práve mnoho systematických chýb. Frazeologické konštrukcie sú veľmi špecifickým a mimoriadne náročným elementom v momente tlmočenia, preto počas tlmočenia musí mať študent jednotlivé frazeologické konštrukcie dostatočne zautomatizované a musí vedieť nachádzať k nim adekvátne ekvivalenty v slovenskom jazyku. Z toho vyplýva potreba systematického obohacovania nielen slovnej zásoby tlmočníka, ale aj potreba rozširovania schopností tlmočenia frazeologických jednotiek.

Na záver by sme chceli poznamenať, že postupným pracovaním na zlepšovaní techník je možné zbaviť sa tak systematických, ako aj nesystematických chýb. Nepochybne učiteľ je kardinálnou postavou počas výučby akéhokolvek predmetu, avšak netreba zabúdať na to, že tak, ako pre študentov je nevyhnutné mať učiteľa, tak aj učiteľ si musí vážiť všetkých svojich študentov a akceptovať ich ako jedinečné individuá. Rovnako musí brať vážne aj chyby, ktorých sa počas hodín tlmočenia dopúšťajú a snažiť sa o ich elimináciu s trpezlivosťou a dôverou.

Literatúra

- AAVV: JORNADAS EUROPEAS DE TRADUCCIÓN E INTERPRETACIÓN. Granada. Universidad de Granada, 1988. ISBN: 84-338-0671-8
- HURTADO ALBIR, AMPARO: TRADUCCIÓN Y TRADUCTOLOGÍA. Cátedra, Madrid. 2001. ISBN: 84-376-1941-6
- KOŽELOVÁ, A.: SUBŠTANDARDIZÁCIA, JEJ PRÍČINY A DÔSLEDKY. In: Cudzie jazyky, odborná komunikácia a interkultúrne fenomény II. Prešov: VŠMP ISM Slovakia. ISBN: 978-80-89372-19-5
- RAE: DICCIONARIO DE LA LENGUA ESPAÑOLA. Tomo I. Madrid. Espasa (Vigésima segunda edición), 2001. ISBN: 84-239-6823-5
- RAE: DICCIONARIO DE LA LENGUA ESPAÑOLA. Tomo II. Madrid. Espasa (Vigésima segunda edición), 2001. ISBN: 84-239-6824-3

Internetové zdroje

Ménendez, Nelson J. R.: TEORÍAS SOBRE EL ERROR EN EL APRENDIZAJE DE LENGUAS EXTRANJERAS Y LAS ACTITUDES DE LOS ESTUDIANTES HACIA EL TRATAMIENTO DEL ERROR EN EL AULA DE ESPAÑOL. Memoria de la maestría. Universidad de León en colaboración con la Fundación Universitaria Iberoamericana (FUNIBER). León. 2008. [online: 22.05.2010]

Dostupné z:

http://www.educacion.es/redele/Biblioteca2010/NelsonMendez/Memoria_ELE_Nelson_Mendez.pdf

Díaz Martínez, Jovita: AFECTIVIDAD Y TRATAMIENTO DEL ERROR EN LA CLASE DE SEGUNDAS LENGUAS: ESTUDIO INTROSPECTIVO DE UN DIARIO, Universidad de Barcelona. Barcelona. 1995 – 1996. [online: 22.05.2010]

Dostupné z:

<http://www.educacion.es/redele/biblioteca/diaz/diaz.pdf>

Abstract

En el presente artículo intentamos acercar al lector la problemática de la interpretación consecutiva desde el punto de vista del tratamiento del error. Entre otros mencionamos conceptos como error o falta para poder aplicarlos a los casos concretos con los que nos hemos topado a lo largo del proceso de interpretación consecutiva. El término que más frecuentemente mencionamos en el artículo es el sustantivo profesor, hablamos sobre el papel que tiene durante la clase de interpretación. A la vez compartimos algunas de nuestras experiencias adquiridas a lo largo de las clases de interpretación que hemos impartido.